

rdt hier alzo
verzen is ook
ers tegenover
kbaar.
d Geest met
em" verlaaid
arheen zou ik
ar zij waren
en geest".
God, nu ons
dt geschreven
ler Hebreëen"
20:7). „mijn
en. 40:27) en
grond de ge-
een nationale
keren.
ven bruikbaar
reeds onwaar
elden te ver-
eden als „Met
st zoo gegaan"
an het Nieuwe

HEPP.

N.

nu een vraag
ist der geboden
t onze Koningin
nu u dan daarbij
iskomst der Ko-
een onnoodige
waarden ervoor?
de vraag voluit
omdat ik, voor
raag zelve iets
vaarin ze schijnt
gesteld schijnt

zou ik de ver-
rijver persoonlijk
t, dat me niet
hoogs ook, in
oon?" Zoo iets
or?"

willen zeggen:
g vinden. Laad-
ing, vriendelijk
ragen niet half
verwachten het
het eenige juiste

r m en daarmee
raag.

om voorlichting
it den weg kan.
de vraag wordt
en. En ik mag
niet in onvriende-
oek deze rubriek

vat erg kritisch.
niets in 't hart
leze opmerkingen

ik in elk geval

standigheden be-
a haar doen en
a discussie.
treden onder het
iets is, dat de
og andere wegen
ons oordeel uit te
ezwaar het best
lijk schrijven. Dat
en zusters. Dal-
ing en de liefde
s gebied dien we
chte zeden die in
nen, moeten wij
et gezag zoo stel-
elgen, maar door

el op de vraag-
oorloofd in den
behouden thuis
zij des Zondags

oo een onnoodige
redienst samen
os onder gewone
omstandigheden
zwoon — als hij
igin gedenkt, nu
van dien rijtoer
or ons Koninklijk
alde verrichtingen
van al zijn waat

tijn. En dus ook
ang heeft. Maar,
ij zeggen: Goel-
en van een kerk-
en 't zal zeld-
rds in dat geval
zal bidden; maar

als het gebeurde en als een Dienaar dan zoo bad, zou
zijn gebod dan den Heere welbehagelijk zijn? Dat is ook
eigenlijk de kern van z'n vraag. Blijkbaar vraagt hij,
dat zulk een gebod medeplichtig zou maken aan den
rijtoer der Koningin en daarmee aan een, ook naar mijn
oordeel, stellig min-gewenschte ontspanning op des Hee-
ren dag.

Me dunkt, dat onze lezer het antwoord gemakkelijk
zal vinden door de tegenovergestelde vraag te stellen:
of het naar Gods wil, of het in overeenstemming
met het gebod der naastenliefde zou zijn, in het onder-
scheiden geval te wenschen, dat H. M. niet behouden
van haar rit mocht terugkeeren, dat haar daarbij een
groot onheil overkwam? Een bevestigend antwoord op
deze vraag zal hij onmiddellijk met verontwaardiging af-
wijzen.

Door er plaats aan te geven in z'n hart, zou hij
voelen schuldig te worden tegen het zesde gebod.

Hij zou hartelijk H. M.'s behouden terugkomst be-
geeren, en er zich geen oogenblik ongerust over maken,
dat hij daarmee haar doen voor zijn rekening nam.
En voorzover dat doen hem zonde scheen, zou hij
er aan denken zooals Jezus op Golgotha dacht aan die
Heim aan het kruis sloegen en de stervende Stefanus
aan die hem steunten. Hij zou bedenken, dat als onze
naaste zondigt, de handhaving van het recht Gods niet
staat aan ons, maar aan den Heere, en dat het ons, die
zelf zondaars zijn en alleen door genade kunnen bestaan,
voegt genade voor hem in te roepen. Hij zou bidden
om de behouden thuiskomst der Koningin, en hij zou
meer nog voor Haar bidden.

Nu, dan is daarmee zijn vraag ook beantwoord.
K. F.

WIJSBEGEERTE.

Iets over zielkunde.

Fechner.

Voor we zoover zijn, dat we verder iets gaan
bespreken van de experimenteele zielkunde, wil het
me voorkomen, dat we het meer wijsgeerig stand-
punt van enkele van de baanbrekers van deze rich-
ting moeten leeren kennen.

Immers dan ook verstaan we, hoe deze mannen
er toe kwamen, de door hen voorgestane richting
in te slaan, en wat hun bedoeling was bij het
aanvaarden van hun werk en bij het propageeren
van de experimenteele richting als de eenig juiste.

Natuurlijk beteekent dat niet, dat zoo er iemand
is, die een onjuiste richting voorstaat, ook de ge-
gevens, die hij aan de wetenschap verschaft, onjuist
zijn, maar wel is het gewenscht rekening te houden
met de richting, die ze vertegenwoordigen, wan-
neer het er op aankomt hun werk, voorzover het
betreft een beoordeeling naar principiële maat-
staf te geven, te waardeeren.

Als de eerste, die in aanmerking komt, om be-
sproken te worden, zullen we dan zeker wel mogen
noemen Gustav Theodor Fechner.

Fechner werd geboren in Niederlausitz in 1801.
Reeds op twee-en-twintig-jarigen leeftijd was hij do-
cent in de natuurkunde, en toen hij drie-en-dertig
jaar was, werd hij benoemd tot hoogleraar in de
physica te Leipzig. Negen jaar later werd hij, na
langdurige ziekte, gedurende welke hij zijn col-
leges had gestaat, hoogleraar in de filosofie
aan dezelfde Universiteit.

De bedoeling van Fechner was, een wijsbegeerte
te vinden, die uitging van de ervaring. Hij wil op-
komen tegen de mechanische wereldbeschouwing,
die in zijn tijd nog veelal opgeld deed. Hij noemt
deze levensbeschouwing, die van het „Nachtan-
sicht". Deze, zoo zegt hij, wil alle kleurige en
fleurende leven oplossen in een levenloze, zinloze,
doode atomenwerveling; deze wil de lichtende, zin-
volle wereld, met haar levensorde maken tot een
anledige, duistere, onkosmische nachtgeboorte.

Maar hij zoekt naar de wereldbeschouwing, die
laat uitkomen, hoe alles leeft en werkt in God.
De wereldbeschouwing van het „Tagesansicht".

De empirische grondslagen nu van deze leer, het
zoogenaamde pan-en-theïsme (al-in-God-leer) wil
Fechner vinden in zijn „psycho-physiek", volgens
welke zekere gebeurtenissen in het zieleleven hun
parallelen vinden in het lichamelijk bestaan, zoo-
dat ook de gebeurtenissen in het zieleleven kunnen
worden gemeten en gewogen, kunnen worden na-
gegaan en in haar wetmatigheid kunnen worden
gekend.

Duidelijk komt dit standpunt van Fechner uit in
het eerste van zijn twee groote werken: „Elemen-
te der Psychophysik", dat in 1860 ver-
scheen.

Maar veel klaarder nog spreekt zijn wijsgeerig
standpunt, in het laatst van zijn leven uitgegeven
werk: „Die Tagesansicht gegenüber die
Nachtansicht".

Hier spreekt hij onomwonden uit, dat hij het
geestelijke en het lichamelijke slechts ziet als twee
verschillende openbaringswijzen van een en het-
zelfde wezen, — terwijl deze openbaringswijzen zich
alleen maar verschillend aan ons voordoen tenge-
volge van een verschillende gezichtshoek, vanwaar-
uit wij de dingen zien.

Laat me U een stukje uit het laatste boek (blad-
zij 87 v.v.) mogen weergeven. Fechner schrijft als
volgt:

„Waar nu naar de „dagkijk" op de wereld niet

alleen menschen en dieren, maar zelfs planten en
steen en sterren een eigen ziel hebben, zal daar
ook niet het kristal zulk een ziel willen hebben?
Ik meen, dat moet wel zoo zijn. Immers wanneer
het licht niet slechts in menschen en dieren, maar
ook — daarbovenuit gezien dan — wanneer zijn
kleuren en glansen worden ervaren, zoo zal de bij-
zondere wijze, waarop een kristal het licht brengt,
op een bijzondere wijze eveneens worden ervaren.
Wilt ge nu dit schitteren van het licht in het kristal
rekenen als een zaak van een bijzondere ziel, zoo
staat U dat volkomen vrij. En evenmin als gij er
door gehinderd wordt, dat het uw geest is, die ge-
waarwordingen heeft, maar dit toch tenslotte de
algemeene geest is, zoo min wordt de algemeene
geest gehinderd om toch ook weer uw gewaarwor-
dingen te hebben. Maar indien gij, wanneer ge
het licht van het leven op uwe wijze werkzaamst,
zegt, dat gij een geest hebt, waarom kunnen we
dan ook niet zeggen, dat een kristal een geest heeft,
die toch ook het licht op geheel eigen wijze wer-
kaatsen kan? En zoo heeft een diamant de schoon-
ste van al die kleine zielen, de geslepenen zelfs
eene door opvoeding (!) gevormde, veredelde, en dat
weer het schoonste, wanneer de diamant is aan den
vinger van iemand, die een nog hooger en schoo-
ner ziel in het hoofd, dat daarboven regeerend staat,
bezit."

Deze aanhaling laat aan duidelijkheid, naar we
meenen, niets te wenschen over. Hier is het mysti-
cistische pan-en-theïsme heel duidelijk uitgesproken.

Maar we mogen dan ook niet nalaten, op het
gevaarlijke van dit standpunt te wijzen. Of, eigenlijk
kan hier van „gevaar" niet eens worden gesproken.

Hier is een opvatting, die met de christelijke
niets heeft te maken.

De ziel van den mensch is tenslotte van een-
zelfden aard als de ziel van een stuk delfstof.

En nu is dat wel zóó, dat die steen b.v. alleen
daarom een ziel heeft, wijl hij in God is, gelijk
alles in God is, — maar dan wordt toch die ziel
van dien steen of opgeheven tot een stuk God —
vergm mij de uitdrukking — en krijg ik prac-
tisch een pantheïsme van de meest sterke con-
sequentie; of de ziel van den mensch wordt neer-
gehaald tot een bepaalde wijze van reflectie van
het onpersoonlijke Al-Licht, dat Fechner dan God
gelieft te noemen.

Dat nu op dit standpunt er van een onsterfelijke
ziel van den mensch, in onderscheiding van de ziel
van het dier, geen sprake kan zijn, is licht te
verstaan.

Maar eveneens begrijpen we dan, dat men wel
heel goed kan waardeeren, dat Fechner op het leven
van de ziel weer zoo sterken nadruk heeft gelegd —
dat hij zich daarmee heeft verheven boven het zoo
platte, niet aan een ziel geloovende, materialisme
— maar van een jubel om „de overwinning der ziel"
behoeft hij het optreden van Fechner nog geen sprake
te zijn.

Immers zijn wijsgeerig standpunt doet zijn ziel-
kunde in den meest eigenlijken zin van het woord
zijn een „zielkunde zonder ziel".

Met de eigenschappen, die de Schrift aan de
ziel van den mensch toekent, wordt er door Fechner
niet gerekend. En hoevele mooie ontdekkingen
we ook aan hem te danken hebben — zij het dan
ook, dat de naar hem genoemde wet, die we reeds
bespreken, tevens den naam van Weber draagt —
datgene, wat Fechner ons wilde bewijzen met
zijn „psycho-physik", zijn stelling van het pan-
en-theïsme, zal hij voor ons nimmer bewijzen kun-
nen, wijl zijn thesis in strijd is met het woord
van onzen God.

En al erkennen we, dat „de kromme stok" van
Fechners theorie, voor de zielkunde inderdaad wel
eenige „rechte slagen" heeft gegeven — zijn wijs-
geerig standpunt blijft voor ons dan toch ook maar
een „kromme stok".

J. W.

OPVOEDING EN ONDERWIJS.

De beschrijving van de geschiedenis van den schoolstrijd.

Prof. Dr A. Goslinga, Hoogleraar aan de Vrije
Universiteit, heeft de publieke zaak, maar inzonder-
heid ons onderwijs, en nog meer speciaal ons
christelijk onderwijs een grooten dienst bewezen
door zijn voordracht, die hij heeft gehouden op
het philologen-congres te Groningen, den 15en April
van dit jaar.

Onder den titel, die het opschrift van dit artikel
is, kwam zijn rede uit bij de Uitgeversmaatschappij
„Holland" te Amsterdam.

Al dadelijk treft het, dat Prof. Goslinga zoo ge-
heel in zijn onderwerp inzigt, en het met zoo groote
liefde behandelt. Dit verwondert ons niet. Immers
voor een man van de moderne school moge, om
zuiver wetenschappelijke redenen, het onderwerp
aantrekkelijk zijn, het is toch immer een min of
meer stremmende invloed, die er moet uitgaan van
het besef, dat hij het beschrijven van de geschie-
denis van den schoolstrijd zoo dikwijls moet worden
geconstateerd, dat juist door menschen van de
zoogenaamd liberale school op zoo geheel onlibe-
rale wijze is opgetreden.

Maar des te meer waardeeren we het, dat Prof.
Goslinga in dezen kring dit onderwerp heeft be-
handeld.

Met de bedoeling, om bij allen, die in het chris-
telijk onderwijs belang stellen en die zich den
schoolstrijd nog herinneren als een stuk machtig
christelijk leven in Nederland, de neiging te wekken,
dit uitgaafje te koopen, geven we hier een kort
overzicht van hetgeen Prof. Goslinga in zijn bro-
chure (referaat) zegt.

Naar aanleiding van een opmerking van Prof.
G. tegen Prof. Casimir op een vorig congres, dat
het toch wel gewenscht was ook eens de historie
van den schoolstrijd, of liever (wat voor Nederland
bina hetzelfde is) van het onderwijs in de werk-
zaamheden van het congres op te nemen, werd
Prof. G. door het congres verzocht, zijn bedoeling
eens nader uiteen te zetten.

Zoo ontstond dit referaat, en wij zijn dankbaar,
dat het zoo geloopt is, dat wij het hebben.

De schrijver begint met te constateeren, dat het
met de geschiedenis van het onderwijs droevig ge-
steld is. Vooral wanneer we denken aan de we-
tenschappelijke beoefening van de historie van
het Lager Onderwijs.

Omtrent het Hooger Onderwijs bestaat er althans
werken, die — zij het ook een bepaalde periode,
en zij het dan ook dikwerf nog van een bepaalde
Universiteit — toch prachtmateriaal bieden, en die
hebben gezorgd, dat er heel wat gegevens werden
bewaard.

De historie van het M. O. is nog zeer jong —
en Inspecteur Bolkestein heeft daarvan al heel
wat beschreven.

Maar met het L. O. staat het anders.

De oorzaak daarvan zal voor een goed deel wel
moeten worden gezocht in het feit, dat deze ge-
schiedenis geen onderwijsvak was op onze Uni-
versiteiten — dat er ook daardoor geen proef-
schriften verschenen, die een bepaald onderdeel
dezer historie behandelden, en dat ook op andere
wijze de aandacht op dit belangrijk domein van
de geschiedenis niet werd gevestigd.

Weliswaar heeft de allerlaatste tijd ons iets ge-
geven, dat voor de opvoeding beteekenis heeft,
maar in het algemeen kan wel worden gezegd, dat
het terrein nog vrijwel braak ligt.

Wat we hebben, is dikwerf werk van onder-
wijzers, zoo gaat Prof. G. voort. En dat werk heeft
het nadeel, dat het meestal niet zoo heel betrouw-
baar is, zoolang het gaat om een tijd, waarom-
trent de schrijver niet uit eigen herinnering kon
putten. Bovendien heeft men teveel heel het terrein
willen overzien — had men zich gegeven aan
de studie van een onderdeel, dan had men mis-
schien iets kunnen bereiken, dat wetenschappelijk
gezien, veel meer waarde had. Weliswaar mogen
we niet vergeten, dat veel wordt verklaard, wan-
neer we bedenken, dat het de schrijvers meestal
te doen was, om een handboek te geven voor een
examen. Maar hoezeer dan ten dezen het werk te
waardeeren is — wetenschappelijk is het toch niet
dat, wat we behoeven.

De armoede van onze kennis op het besproken
terrein wil Prof. G. dan verder demonstreeren met
de bespreking van een periode uit den school-
strijd.

De historie van den schoolstrijd moet beginnen
bij de wet van 1806 — immers die heeft een halve
eeuw lang ons onderwijs beheerscht. Nu zijn we
over de wetten van 1801, 1803, 1806, wel goed
ingelicht. De namen Meylink en Pater Houtzen be-
teekenen hier veel.

Maar dan verder!

Er is wel het werk van Groen's medestander
van Otterloo, van Valburg, maar dit werk is afge-
dacht van zijn typischen, dikwijls onwetenschap-
pelijken vorm, op meer dan één plaats zóó, dat
het om herziening vraagt. Denk maar eens aan
de ingewikkelde vragen, die zich voordoen, in de
jaren van den Belgischen opstand. Immers de his-
torie van ons onderwijs is ook met de kwestie van
dien opstand telkens weer verweven.

„Komt men na 1865, dan wordt de toestand
bepaald wanhopig", zoo zegt Prof. G. Zeker, de
werken van De Jongh en van Kuiper hebben hun
verdienste. Maar uit technisch oogpunt staan ze
volstrekt niet hoog. Staat het allerbelangrijkste vast
— zoodra men er meer van weten wil „wordt het
haast kappen in een oerwoud".

De geschiedenis van ons onderwijs en onzen
schoolstrijd is in die jaren geheel vastgegroeid aan
de politieke geschiedenis, waarin belangrijke mo-
menten zijn, de samenwerking tusschen de Room-
schen en de liberalen, de scheiding, die er tus-
schen die twee groepen komt, en het samengaan
daarna tusschen de anti-revolutionairen en de
Roomschen.

Als een voorbeeld van traditioneel onjuiste ge-
schiedenis-beschrijving, oorzaak, waarom ook zoo
noodig er een wetenschappelijke beschrijving ko-
men moet, geeft Dr G. b.v. dit:

„Het volgende voorbeeld diene, om U dit dui-
delijk te maken (nl. dat de geschiedbeschrijving uit
deze periode meestal niet zoo heel betrouwbaar
is). U kunt overal lezen, dat Kuyper Kappeyne's
schoolwet „de scherpe resolutie" heeft genoemd. Toch
is dat zoo niet.... Het heeft mij getroffen, dat